

ROZVOJ OBCÍ V NITRIANSKEJ DIECÉZE V KONTEXTE RELIGIÓZNEHO TURIZMU

Development of Municipalities in the Nitra Diocese in the Context of Religious Tourism

DAŠA OREMUSOVÁ

MAGDALÉNA NEMČÍKOVÁ

LUCIA PETRIKOVIČOVÁ

HILDA KRAMÁREKOVÁ

ALFRED KROGMANN

Katedra geografie, geoinf. a regionálneho rozvoja | Dep. of Geography, Geoinf. and Regional Develop.
Fakulta prírodných vied a informatiky | Faculty of Natural Sciences and Informatics
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre | Constantine the Philosopher University in Nitra
✉ Tr. Andreja Hlinku 1, 949 01 Nitra, Slovak Republic
E-mail: doremusova@ukf.sk; mnemcikova@ukf.sk; lpetrikovicova@ukf.sk;
hkramarekova@ukf.sk; akrogmann@ukf.sk

Anotácia

Religiozita je na Slovensku historicky pevne zakorenená. Svoj historicky podložený fundament má aj v Nitrianskej diecéze, čo potvrdzuje zriadenie Nitrianskeho biskupstva v r. 880 pápežom Jánom VIII. na žiadosť kniežaťa Svätopluka. Cieľom článku je analyzovať dopad religiózneho turizmu na rozvoj dvoch vybraných vidieckych obcí v Nitrianskej diecéze - Pozba a Močenok. Z metodického hľadiska bola základom excerptia printových a elektronických informačných zdrojov rôzneho charakteru, výsledky dotazníkov pútnických miest a ich komparatívna analýza. Kritický prístup k informáciám bol podporený komunikáciou s Biskupským úradom v Nitre, rozhovormi so správcami farností, starostami obcí a aj obyvateľmi. Terénny prieskum bol spojený s dokumentovaním sakrálnych priestorov. Výsledkom práce je identifikácia foriem, resp. prejavov fungovania svetskej a cirkevnej komunity v oboch obciach. Kým obec Pozba predstavuje tradičné centrum pútnického turizmu, obec Močenok sa z tejto pozície transformovala na centrum kresťanského divadla vnímaného aj na celoslovenskej úrovni. Obe obce podporujú aktivity cirkevných komunit a lokality pútnických miest sú vnímané ako neoddeliteľné súčasť obcí. V oboch obciach, ktoré sú aj súčasťou európskych kultúrnych trás, sa religiózny turizmus výrazne podieľa na zviditeľňovaní obce a podmieňuje jej rozvoj najmä v súvislosti s budovaním infraštruktúry.

Kľúčové slová

religiózne turizmus, Pozba, Močenok, regionálny rozvoj

Annotation

Religiosity is historically firmly rooted in Slovakia. It also has a historical foundation in the Nitra Diocese, which confirms the establishment of the Nitra Diocese in 880 by Pope John VIII. at the request of Prince Svätopluk. The aim of the article is to analyze the impact of religious tourism on the development of two selected rural municipalities in the Nitra diocese - Pozba and Močenok. From a methodological point of view, the basis was the excerpt of print and electronic information sources of various kinds, results of pilgrimage places questionnaires and their comparative analysis. Critical access to information was supported by communication with the Episcopal Office in Nitra, interviews with parish administrators, mayors and residents. The field survey was associated with the documentation of sacral spaces. The result of the work is the identification of forms, resp. manifestations of the functioning of the secular and ecclesial community in both municipalities. While the municipality of Pozba represents a traditional center of pilgrim tourism, the municipality of Močenok has transformed from this position into a center of Christian theater, which is also perceived at the national level. Both municipalities support the activities of ecclesiastical communities and localities of pilgrimage sites are perceived as inseparable parts of municipalities. In both municipalities, which are also part of European cultural

routes, religious tourism significantly contributes to the visibility of the municipality and conditions its development, especially in connection with the construction of infrastructure.

Key words

religious tourism, Pozba, Močenok, regional development

JEL Classification: Z12,732

1. Úvod

Religie a pútnictvo na posvätné miesta sprevádzajú ľudstvo od nepamäti. Antropológovia a archeológovia zdokumentovali pútnickú tradíciu u kmeňových spoločností na jednotlivých kontinentoch už v predhistorickom období. Dokladujú to napr. turistami navštevované Stonehenge (Spojené kráľovstvo), Newgrange (Írsko), Ayers Rock (Austrália) a veľa ďalších lokalít. Religiozita je aj na Slovensku historicky pevne zakorenená. Svoj historicky podložený fundament má aj v Nitrianskej diecéze, čo potvrdzuje zriadenie Nitrianskeho biskupstva v r. 880 pápežom Jánom VIII. na žiadosť kniežat'a Svätopluka. Po spoločenských zmenách v novembri v roku 1989 došlo ku skutočnej slobode vierovyznania aj k slobodnému rozvoju religiózneho turizmu aj na Slovensku. Tento ako odvetvie má prierezový charakter a preto môže slúžiť ako nástroj rozvoja obcí s pozitívnymi vplyvmi na životnú úroveň miestneho obyvateľstva. Práve z tohto aspektu sa cieľom článku stala analýza vplyvov religiózneho turizmu na rozvoj obcí v Nitrianskej diecéze na príklade dvoch vybraných vidieckych obcí - Pozba a Močenok.

2. Prehľad literatúry a metodika práce

Religiózne turizmus je každý druh turizmu, ktorého účastníci sú počas svojich ciest a hlavne na mieste dočasného pobytu výhradne, resp. silne religiózne motivovaní (Rinschede, 1992). Z hľadiska svojej genézy patrí jednoznačne k najstarším neekonomicky podmieneným migráciám. V súčasnosti religiózny cestovný ruch možno považovať za jednu z foriem turizmu, ktorá v dnešnom hospodárskom a spoločenskom živote zohráva čoraz dôležitejšiu úlohu (Drotár a Kozma, 2021). Rastúci význam tejto formy cestovného ruchu reflektuje aj záujem vedeckej sféry. V súčasnosti sa príspevky v teoretickej rovine venujú problematike vzťahu religiózneho turizmu a pútnictvu, ktoré bolo základom a tvorí podstatnú formu religiózneho turizmu. Ibanescu (2018) sumarizuje a popisuje takto zamerané práce prostredníctvom kľúčových slov zmätok, začlenenie, asociácia alebo disociácia. V našom príspevku považujeme religiózny cestovný ruch za súborný pojem, ktorým je možné označiť všetky aktivity, ktoré sú motivované výhradne religiózne, resp. religiózny motív je jedným z motívov cestovania (t. j. pútnictvo, religiózne festivaly, konferencie atď.). Sú dôležitým predmetom výskumu najmä v oblasti geografie cestovného ruchu a geografie religii z dôvodu ich časovo-priestorového pôsobenia (Collins-Kreiner, 2010). Sakrálny priestor, funkčne zvýraznená časť geografického priestoru, odráža potreby a príležitosti na vyjadrenie náboženského presvedčenia komunity. Sakrálny priestor, resp. pútnické miesto vzniká primárne v súvislosti s udalosťou (zjavenie, zázračné vyliečenie atď.), resp. na základe existencie obrazu, relikvie, prípadne sochy, relikvií svätých, sekundárne translokáciou ich kópií, ktoré sú uložené v sakrálnych objektoch. Preto nezastupiteľnou časťou každej štúdie je analýza predmetu kultu a jeho histórie. Z množstva štúdií spomenieme aspoň práce autorov Kaperu (2004), resp. Jackowského a Soljana (1995). Okrem čisto religióznych objektov je budovaná turistická infraštruktúra v miere zodpovedajúcej významu strediska. Ich lokalizácia sa riadi priestorovými špecifikami, ktorých deskripcii sa venujú práce napr. Pihet a Violier (1993) alebo Bilka-Wodecka a Soljan (2005), ktorí identifikovali ich polohu na hraniciach sakrálného priestoru, resp. pozdĺž najfrekvencovanejších prístupových ciest. Pútnické miesta boli a sú v 20. a 21. storočí výrazným spôsobom ovplyvňované zdokonaľovaním dopravy, ktorá zvýraznila masovosť religiózneho turizmu, ako aj globalizáciou a komercializáciou (Soljan a Liro, 2020). Uvedené procesy vedú o. i. k priestorovo-funkčným zmenám v pútnických miestach (dochádza k výstavbe nových, kapacitne väčších bazilik). Ďalším znakom transformácie pútnických miest je napr. nárast investícií do výstavby objektov s viacerými funkciami (kongresové centrá, resp. kongresové hotely) a zriaďovanie kultúrnych zariadení, múzeí (so zameraním aj na kultúrneho turistu). Uvedené fakty viedli k priestorovému rastu pútnických miest (Soljan a Liro, 2022). Je nepochybné, že komercializácia neobišla ani religiózny turizmus. V určitom slova zmysle takto možno vnímať aj pútnické trasy (ako produkty cestovného ruchu). Je preto prirodzená snaha o kvantifikáciu ekonomického impaktu religiózneho turizmu na obec (Hilpert a kol., 2016; Graave a kol., 2017). Z hľadiska Slovenska je momentálne najkomplexnejšou publikáciou Religiózny cestovný ruch v Nitrianskej diecéze (Krogmann, Kramáreková a Petrikovičová, 2020) s identifikáciou a charakteristikou 26 stredísk religiózneho cestovného ruchu.

Z metodického hľadiska bola základom excerptia printových a elektronických informačných zdrojov rôzneho charakteru (napr. vedecká literatúra, webové stránky obcí a farností vrátane informácií na sociálnych sieťach, monografie obcí, záverečné účty obcí, dokumenty rozvoja obcí, webové stránky európskych kultúrnych ciest),

často fragmentálního charakteru. Takto získané informácie boli doplnené o výsledky dotazníkov oboch pútnických miest o ich inventári a aktivitách a posúdené komparatívnou analýzou. Využili sme aj metódy kvalitatívneho výskumu, ktorý sa zaoberá tým, ako jednotlivé skupiny chápu rôznorodé javy. Ich podstatou je **analýza javov a skúmanie príčin a súvislostí medzi nimi na menšom počte zainteresovaných. Z týchto metód sme použili** pozorovanie a rozhovory s aktérmi komunitného života. Kritický prístup k informáciám bol tak podporený komunikáciou s Biskupským úradom v Nitre, rozhovormi so správcami farností, starostami obcí a aj obyvateľmi. Nezastupiteľné miesto mal aj terénny prieskum spojený s dokumentovaním sakrálnych priestorov a verifikáciou získaných informácií. To nám umožnilo identifikovať formy fungovania svetskej a cirkevnej komunity v jednotlivých obciach, zdroje financovania aktivít ako aj ich konkrétne dopady na rozvoj obcí.

3. Vymedzenie územia Nitrianskej diecézy

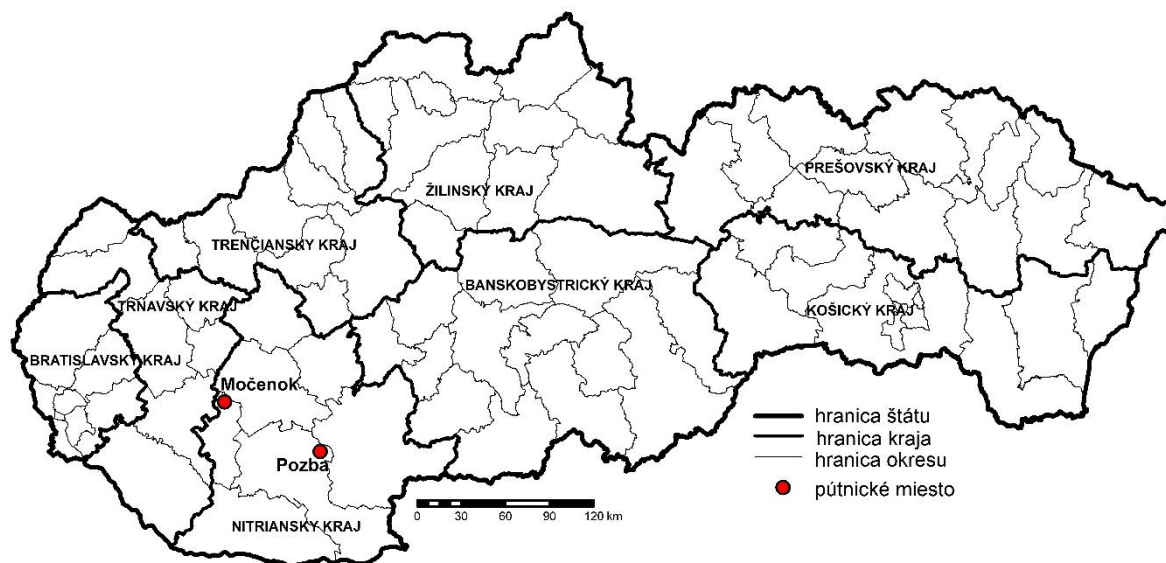
Nitrianska diecéza patrí k najstarším nielen na území Slovenska, ale aj v strednej a východnej Európe. Jej vznik sa datuje do roku 880, kedy ju pápež Ján VIII. ustanovil bulou *Industriae tuae* (Nitrianske biskupstvo, 2022). Počas historických období prešla viacerými územnými ako aj organizačnými zmenami. V roku 2008 došlo k poslednej reštrukturalizácii diecéz latinského obradu. Nitrianska diecéza zostala síce pod správou Západnej provincie, ale prešla výraznými územnými zmenami. Veľká časť územia Nitrianskej diecézy pripadla viacerým diecézám, napr. novovzniknutej Žilinskej diecéze (od Ilavy až po Skalité), Trnavskej arcidiecéze (napr. Beckov) a Banskobystrickej diecéze (napr. Nováky). Naopak sa územie diecézy rozšírilo najmä južným a juhovýchodným smerom, čo je v súlade aj s aktuálnym administratívno-správnym členením Slovenska (hranice Nitrianskeho kraja). Územie diecézy sa rozšírilo o farnosti, ktoré boli predtým súčasťou Bratislavsko-trnavskej arcidiecézy (od Topoľčian, cez Zlaté Moravce, Nové Zámky až po Štúrovo).

Novovytvorené územie Nitrianskej diecézy sa nachádza vo východnej časti západného Slovenska a má pretiahnutý severojužný tvar. Z morfológického hľadiska ide o podstatne kompaktnéjšie územie, ako bolo predchádzajúce územie diecézy. Rovnako aj poloha Nitry ako centra diecézy sa zmenila z okrajovej na centrálnejšiu, čo má vplyv aj na lepšiu mobilitu v rámci diecézy. Najvýchodnejšou obcou diecézy je obec Kubáňovo (okres Levice), najjužnejšou obec Obid (okres Nové Zámky), najzápadnejšou obec Báb (okres Nitra) a najsevernejšou obcou je Horné Srnie (okres Trenčín). Svojou rozlohou 5 932 km² sa diecéza radí na 5. miesto spomedzi 8 diecéz, resp. arcidiecéz. Podľa celkového počtu obyvateľov 684 604 (ku 31.12.2020) patrí Nitrianskej diecéze 3. miesto v rámci Slovenska a zároveň má najvyšší podiel rímskokatolíkov (83,28 %). Tento údaj sa viaže k sčítaniu z roku 2011, pričom výsledky sčítania z roku 2021 neboli ešte v rámci územnej organizácie Katolíckej cirkvi na Slovensku dostupné (Gábor, 2021). Diecéza disponuje v rámci cirkevnej administratívy druhým najvyšším počtom dekanátov (17) ako aj farností (196) na Slovensku. Historickému kontextu religiozity územia zodpovedá nielen počet kostolov (384), ale aj 26 stredísk religiózneho cestovného ruchu (Krogmann, Kramáreková a Petrikovičová, 2020). Z nich je možné okrem mesta Nitra spomenúť napr. Skalku nad Váhom, Topoľčianky, Hronský Beňadik, Novú Ves nad Žitavou, Močenok, Pozba a pod.

4. Vplyvy religiózneho turizmu na vybrané obce v Nitrianskej diecéze

Na základe poznania rozdielneho charakteru vývoja i súčasného stavu religiózneho turizmu v Nitrianskej diecéze v tejto časti prezentujeme vzťahy fungovania svetskej a cirkevnej komunity v obciach Pozba a Močenok (obr. 1) s konkrétnym dopadom na ich rozvoj. Kým obec Pozba predstavuje tradičné centrum pútnického turizmu, obec Močenok sa z tejto pozície transformovala na centrum kresťanského divadla vnímaného aj na celoslovenskej úrovni.

Obr. 1: Poloha obcí Pozba a Močenok v Nitrianskom kraji

Zdroj: Oremusová (2022)

4.1 Obec Pozba

Pútnické miesto Studnička Pozba je lokalizované i obci Pozba - na juhozápade Slovenska, v Nitrianskom kraji, v okrese Nové Zámky. Obec sa nachádza juhozápadne od okresného mesta Levice (27 km) a východne od mesta Šurany (18 km). Pútnické miesto je možné nájsť približne 1,5 km juhovýchodne od centra obce v mierne zvlnenej Bešianskej pahorkatine (súčasť Podunajskej nížiny), v miestnom lesíku v smere na obec Dedinka. Z hľadiska cirkevnej organizácie patrí pútnické miesto Pozba k dekanátu Hronský Beňadik, v rámci ktorého je filiálkou farnosti so sídlom v Beši. Dopravná dostupnosť do obce je zabezpečená hlavnou cestou č. 580 spájajúcou mesto Levice na severovýchode a mesto Šurany na juhozápade. K pútnickému miestu vedie miestna komunikácia č. 1529 z obce v smere na obec Beša. Do Pozby sa je možné dostať aj železnicou (Krogmann, Kramáreková, Petrikovičová, 2020). Hoci mariánske pútnické miesto s kultom Sedembolestnej Panny Márie má najmä lokálny význam, postupne sa stáva miestom záujmu veriacich aj z celého Slovenska a zahraničia (Maďarsko, Rumunsko, Česko či Francúzsko). Lokalita patrí medzi celoročne navštevované miesta. Súčasťou pútnického miesta je soška Panny Márie, ktorá je vyrezaná z jedného kusa dreva a je zaujímavá tým, že Panna Mária nesedí, ale kľučí na jednej nohe, pričom sôch takéhoto typu je na svete iba osem. História lokality siaha do obdobia 15. stor., kedy tu boli postavené prvé kaplnky (Pútnické miesta, 2022). Lokalita Studnička bola obľúbeným miestom, kde sa v minulosti pre odpočinok radi zastavovali veriaci, ktorí chodievali na cirkevnú púť do pavlínskeho kláštora v Mariánskej Čeladi v blízkej obci Veľké Lovce. Vďaka nim bol objavený prameň, ktorý mal podľa miestnych ľudí zázračné uzdravujúce účinky, najmä čo sa týka očných chorôb a slepoty. Správy o zázračných uzdraveniach sa veľmi rýchlo rozšírili medzi veriacimi a aj vďaka tomu, že kláštor v Mariánskej Čeladi bol poškodený zásahom blesku, začali sa v Studničke organizovať cirkevné púte. V roku 1841 bola v blízkosti prameňa postavená kaplnka, ktorá sa však v roku 1885 rozpadla. Prvá svätá omša sa v Studničke uskutočnila v roku 1869 a miestny kňaz ju slúžil na žiadosť veriacej, ktorá sa vďaka uzdravujúcemu prameňu vyliečila z ťažkej očnej choroby. Súčasný pútnický areál je tvorený kaplnkami z rokov 1914, resp. 1926, zasvätených Sedembolestnej Panne Márii, resp. Panne Márii. Postavené sú v neogotickom slohu a o ich výstavbu sa zaslúžil vtedajší bešiansky farár (Pútnické miesto Studnička Pozba, 2022). Okrem toho sa v areáli nachádza Krížová cesta a jaskynka Lurdskej Panny Márie, postavené po roku 1989, socha Sedembolestnej Panny Márie a kríž. Celý pútnický areál, ktorý je pod správou a vo vlastníctve rímskokatolíckej cirkvi, bol rekonštruovaný v roku 2015 (obr. 2). V rámci niekoľkých projektov bolo vybudované parkovisko, osadený bol kríž pri vchode na pútnické miesto, obnovená bola krížová cesta „Rozbitý svet“, vybudované bolo nové ozvučenie. Finančné prostriedky na rekonštrukciu pochádzali z viacerých zdrojov, napr. z Ministerstva financií SR, Úradu Nitrianskeho samosprávneho kraja, ale aj z občianskeho združenia Studnička - Pozba, od dobrovoľníkov a z milodarov veriacich. Infraštruktúra pútnického miesta je veľmi dobre vybudovaná. Parkovanie automobilov je na vyhradenom trávnom mieste a pozdĺž prístupovej cesty. Pri nej sa nachádza aj smerovník k pútnickému miestu. Pred vstupom do areálu je malá informačná tabuľa. Pútnické miesto je osvetlené, čo umožňuje slúženie polnočných svätých omší (Bielik a kol., 2020). V rámci ďalšieho rozvoja je plánovaná na pútnickom mieste výstavba toaliet a výstavba kláštora. Väčšina aktivít súvisiacich s rozvojom pútnického miesta je realizovaná a plánovaná pod záštitou miestneho farára rímskokatolíckej farnosti Beša ako aj Občianskeho združenia Studnička – Pozba.

Obr. 2: Pútnické miesto Studnička Pozba

Zdroj: Nemčíková (2020)

Výraznejšia návštevnosť pútnického miesta je najmä v teplejších mesiacoch (máj – september, október), kedy sa tu pravidelne konajú každú nedeľu o 11.00 hod. sväté omše, na ktorých sa zúčastňuje približne 300 – 500 veriacich, v zimných mesiacoch sa konajú sväté omše každú prvú nedeľu v mesiaci o 11.00 hod. Pútnické miesto má bohatý kalendár podujatí (obr. 3). Patrí k nim púť motorkárov (v roku 2021 uskutočnená 2. mája, resp. ďakovná púť za odjazdené kilometre 6. 10.), púť Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov a zdravotníkov (16. 6.), púť onkologicky chorých, trpiacich, vozičkárov a starých ľudí (18. 7.), púť rodín (29. 8.), púť žiakov a učiteľov (5. 9.) a púť k Sedembolestnej Panne Márii (15. 9.). Počas púti sa sv. omše začínajú o 11.15 hod. Návštevnosť pútnického miesta v čase konania púti dosahuje v priemere 1000 návštevníkov. Okrem púti sa v areáli konajú krížové cesty a aj festival kresťanských mládežníckych spevokolov a kapiel. Prípadné zmeny termínov púti sú aktualizované na stránke www.studnickapozba.sk. Propagácia pútnických akcií je zabezpečovaná cirkevnými oznamami, letákmi, na webových stránkach obce (<https://www.pozba.sk/>), pútnického miesta (www.studnickapozba.sk), resp. pútnických miest (<https://www.putnickemiesta.sk/putnicke-miesta-na-slovensku/nitrianska-dieceza/pozba/>), na sociálnych sieťach (Facebook) i kanáli You Tube. V roku 2020 vyšla aj výpravná publikácia o pútnickom mieste (Bielik a kol., 2020). Významným impulzom rozvoja pútnického miesta môže byť aj jej poloha na existujúcej Svätajakubskej ceste.

Obr. 3: Organizované púte na pútnickom mieste Studnička Pozba

Zdroj: Studnička Pozba (2022)

Spolupráca rímskokatolíckej cirkvi a Obecného úradu obce Pozba je pomerne intenzívna. Obec podporuje organizované aktivity a lokalitu pútnického miesta vníma ako neoddeliteľnú súčasť obce. Napriek silnému zastúpeniu prevažne reformovanej kresťanskej cirkvi (kalvínskej), ktorú vyznávalo v r. 2021 až 60,75 % obyvateľov obce, sú aktivity rímskokatolíckeho obyvateľstva tvoriaceho 16,45 % veriacich bezproblémové a spoločensky a obecne podporované. Lokalita pútnického miesta sa výrazne podieľa na zviditeľňovaní obce, podmieňuje jej rozvoj najmä v súvislosti s budovaním infraštruktúry (Oficiálne webové sídlo obce Pozba, 2022).

4.2 Obec Močenok

Ďalším príkladom pútnického miesta je obec Močenok, známa púťami v spojení s úctou k sv. Gorazdovi. Obec Močenok sa nachádza v Nitrianskom kraji, v okrese Šaľa, 19 km juhozápadne od krajského mesta Nitra a 13 km severne od mesta Šaľa na Nitrianskej pahorkatine, ktorá je súčasťou Podunajskej nížiny. Farnosť Močenok patrí do dekanátu Močenok. Súčasťou farnosti je i filiálka Horná Kráľová. Dopravná dostupnosť je zabezpečená cestnou komunikáciou severojužného smeru č. 562 spájajúcou mesto Nitra a Šaľa, na ktorú sa napájajú miestne komunikácie smerom do obce (Krogmann, Kramáreková, Petrikovičová, 2020).

Močenok je dnes známy ako unikátna platforma náboženskej divadelnej prezentácie prostredníctvom festivalu biblických a duchovných hier Gorazdov Močenok. Festival vznikol ako slávnostná pripomienka odkazu sv. Gorazda, ktorý podľa dávnej tradície pochádzal práve z obce Močenok, z osady Gorazdov. Prvý ročník festivalu Gorazdov Močenok sa uskutočnil v roku 1993 ako súčasť osláv 880. výročia prvej písomnej zmienky o obci Močenok a púte sa zúčastnilo asi 100 pútnikov. Počas slávnosti sa uskutočnilo aj posvätenie znovu osadeného kríža, ktorý bol odstránený za predchádzajúceho režimu. V roku 1994 bola pod záštitou obce postavená Kaplnka sv. Gorazda v Gorazdove (Keresteš, ed., 2020). Predmetom kultu sa stala socha sv. Gorazda, ktorá je umiestnená na viditeľnom mieste vo vrchnej časti Kaplnky sv. Gorazda. Pri stavbe kaplnky boli brané do úvahy priestorové danosti málo členitého reliéfu, ktoré si žiadali dominantné riešenie, a preto autori navrhli vertikálu s orientáciou k nebesiam. Kaplnka má pripomínať začiatky kresťanstva na území Slovenska a prvého svätca zo slovenského územia, žiaka sv. Cyrila a Metoda. Tvorí ju vertikála veže s krížovým pôdorysom v hornej časti s výrezom pre zvon a dolu sa nachádzajú „mini románske“ kaplnky pre sošku sv. Gorazda. Tento priestor je upravený na meditáciu. Predpolie kaplnky vytvára priestor na slúženie svätej omše. Pozadie tvorí zemný val symbolizujúci otvorenú náruč objímajúcu kaplnku a vítajúcu každoročnú púť veriacich (Šuvada a Babčan, 2020).

Dôvodom vzniku púti do osady Gorazdov (obr. 4) sa tak stala história tohto miesta, kde sa pravdepodobne narodil svätý Gorazd – známy slovenský svätec, kňaz, pedagóg, literát, vzdelanec, diplomat, mučeník. Bol nielen verným spolupracovníkom solúnskych bratov, najmä sv. Metoda, ale pravdepodobne aj jeho nástupcom na arcibiskupskom stolci (Dian a Judák, 2007). Do Gorazdova sa putuje len raz v roku, počas festivalu Gorazdov Močenok na sviatok sv. Gorazda, okolo 27. júla. Festival pozostáva spravidla z podujatí v rámci celého týždňa. Pontifikálna sv. omša sa slávi v Gorazdove v nedeľu dopoludnia. Počas niektorých ročníkov sa v Gorazdove slávila aj sobotná večerná sv. omša alebo sv. omša v týždni, na sviatok sv. Gorazda. Púte sa zúčastňuje v priemere 500 – 600 návštevníkov a veriacich. Svätá omša sa koná pred Kaplnkou sv. Gorazda na upravenom areáli. Všetky ostatné akcie v rámci festivalu sa uskutočňujú v Kostole sv. Klimenta v Močenku, v kultúrnom dome, alebo v iných priestoroch obce Močenok, prípadne jej okolí. Púte sa uskutočnili aj počas posledných dvoch rokov napriek pandémie COVID-19. V roku 2020 sa pontifikálnej sv. omše za dodržania vtedajších protipandemických opatrení zúčastnilo cca 200 veriacich. V roku 2021 sa časť festivalu realizovala online. Pontifikálna sv. omša sa uskutočnila prezenčne a zúčastnilo sa jej 500 návštevníkov.

Obr. 4: Pútnické miesto Močenok počas festivalu Gorazdov Močenok

Zdroj: Lašut (2020)

Zdroj: Ujlacký (2021)

Z hľadiska infraštruktúry pútnikom na osvieženie slúži niekoľko zdrojov pitnej vody a tiež prenosné stánky s pečivom či domácimi koláčmi, o občerstvenie sa starajú i dobrovoľníci a členovia spolku sv. Gorazda. Hygiena je zabezpečená pomocou mobilných ekotoalet. Na bezpečnosť a poriadok dohliada obecná polícia. Parkovanie automobilov je umožnené v blízkosti pútnického areálu na trávnej ploche a popri príjazdovej ceste. Ubytovacie i stravovacie zariadenia sa nachádzajú priamo v obci (cca 5 km od pútnického areálu).

Počas posledných 15 rokov organizátori do programu festivalu zaradili aj cca 18 km dlhú pešiu púť z Močenku na Nitriansky hrad, kedy účastníci prinášajú festivalové posolstvo nitrianskemu sídelnému biskupovi, ktorý sa osobne zúčastnil viacerých ročníkov festivalu. Súčasťou festivalu sa stali aj cyklopúte z Močenku do Gorazdova a niekoľko cyklopútí aj z Močenku do Trnavy.

Hlavnými organizátormi festivalu Gorazdov Močenok sú obec Močenok, farnosť Močenok, Občianske združenie Krediv a ďalších organizátori. Hlavná púť sa propaguje nielen konvenčne (vo forme farských oznamov, letákov, plagátov i v monografii obce), ale aj na webových stránkach DoKostola.sk (<https://www.dokostola.sk/>), farnosti (<https://mocenok.fara.sk>), obce (<https://mocenok.sk>) i diecézy (<http://www.biskupstvo-nitra.sk/>), na sociálnych sieťach (Facebook) ako aj audiovizuálne (Kábel TV Močenok, RTVS). Pútnické miesto v Gorazdove a jeho rozvoj financuje hlavne obec Močenok. Samotné podujatie festival Gorazdov Močenok pomáha finančne zabezpečovať aj občianske združenie KREDIV, farnosť Močenok, Nitrianske biskupstvo a sponzori. Podujatie sa financuje aj z projektov z Fondu na podporu umenia, z projektov Úradu Nitrianskeho samosprávneho kraja, z príjmov získaných z 2% z daní a iných zdrojov. Obec Močenok plánuje pokračovať v podpore religiózneho turizmu a chce dobudovať pútnické miesto v Gorazdove tak, aby bolo zaujímavé pre pútnikov počas celého roka. V súvislosti s rozvojom lokality je plánovaných niekoľko projektov. Obec sa intenzívne zapája do rozbiehajúcich sa aktivít Európskej kultúrnej cesty sv. Cyrila a Metoda v Nitrianskom kraji. Plánované je sprístupnenie a vybudovanie kultúrno-turistickej infraštruktúry pútnického miesta v Gorazdove. Medzi ďalšie aktivity je zaradené vybudovanie prístupovej cesty k pútnickému miestu, vybudovanie jednoduchých obydlií, ktoré budú pripomínať veľkomoravskú dobu, vytvorenie informačného centra, vybudovanie amfiteátra, sociálnych zariadení, výsadbu zelene. Plánované je tiež vybudovanie cyklokomunikácie Močenok – Gorazdov, Močenok – Šaľa s napojením na Vážsku cyklomagistrálu ako aj Močenok – Nitra spolu s dobudovaním odpočívadiel. Spolupráca obce Močenok a farnosti Močenok je veľmi intenzívna a prejavuje sa pri organizovaní pútí, festivalu Gorazdov Močenok a tiež v ďalších oblastiach. Obec napr. sumou 70 000 EUR podporila farnosť pri obnove historického organa z dielne Pažických z roku 1790, ktorý je vo farskom kostole v Močenku.

5. Záver

Strediská religiózneho cestovného ruchu reflektujú historicky pevne zakorenenú religiozitu svojich obyvateľov. Uvedené miesta sú taktiež zrkadlom doby, v ktorej vznikali, resp. existovali. Do začiatku 20. storočia bolo postačujúce, ak existoval sakrálny objekt a okolo neho sakrálny priestor, kde sa zhromažďovali veriaci. V rokoch 1948–1989 bol priestorový rozsah sakrálneho priestoru zo strany socialistického štátu systematicky brzdený, preto centrá religiózneho turizmu nemohli rásť. Od roku 1990, keď sa cestovný ruch postupne stal v početných regiónoch Slovenska jedným z alternatívnych impulzov ich rozvoja, sa situácia radikálne zmenila. Význam religiózneho turizmu v tomto kontexte vidíme najmä v estetickéj polohe jeho stredísk, ktorá garantuje odpočinok fyzický i duchovný pre návštevníka bez rozdielu k religióznej príslušnosti. Navyše okrem duchovného rozmeru predstavujú religiózne centrá aj svedectvá miestnej histórie a aktivít našich predkov. Ďalšie prínosy vidíme v prvom rade v posilnení duchovnej spolupatričnosti komunity ako aj v podpore malého podnikania, remesiel či finančného benefitu v podobe poplatkov za parkovanie, za miesto určené pre stánkový predaj (občerstvenie, devocionálie, suveníry a pod.). Meranie ekonomického benefitu religiózneho turizmu pre obec (bližšie napr. Hilpert a kol., 2016; Graave a kol., 2017) bude jednoznačne výzvou pre ďalšie práce zamerané na túto formu cestovného ruchu. Sakrálné priestory sa rozširujú a pre svojich návštevníkov hlavne skvalitňujú svoju infraštruktúru (napr. dlažba namiesto prашného povrchu, osvetlenie, budovanie parkovísk a pod.). Obce Pozba i Močenok podporujú organizované aktivity miestnymi cirkevnými komunitami a lokality pútnických miest sú vnímané ako neoddeliteľné súčasť obcí. Financovanie aktivít je viaczdrojové a rôzneho charakteru. Základom života každého religiózneho centra je aktivita a angažovanosť kňaza, vrátane jeho spolupráce s obcou a lokálnymi komunitami. V ich vzájomnej komunikácii a podpore sa program religióznych centier môže rozširovať aj o rôzne tematicky zamerané púte a religiózne festivaly, ktoré by dokázali pritiahnúť veriacich do centier religiózneho turizmu častejšie.

Pre rozvoj obcí, a v rámci nich aj religióznych centier, je v súčasnosti veľmi dôležitý marketing. Propagáciu aktivít stredísk religiózneho cestovného ruchu je potrebné zlepšiť. Marketing kultúrneho dedičstva a umenia je dostatočne rozpracovaný, je sa o čo oprieť (napr. Johnová, 2008). Štandardným komunikačným kanálom o púťach sú oznamy počas svätých omší. Z printových zdrojov ide najmä o letáky a informácie v Katolíckych novinách. Potešiteľné je, že problematika pútí je integrálnou súčasťou komplexných monografií viacerých obcí vzniknutých v poslednom desaťročí (napr. Močenok) ako aj pútnických miest (napr. Pútnické miesto Studnička – kde sa nebo dotýka zeme). Ďalším zdrojom informácií sú webové stránky Nitrianskej diecézy, resp. Tlačovej kancelárie Konferencie biskupov Slovenska a webové stránky farností, resp. obecných úradov. Stránky Pútnické miesta Slovenska (www.putnickemiesta.sk) a DoKostola.sk (www.dokostola.sk) nie sú pravidelne aktualizované. Sociálne siete, najmä Facebook a YouTube sú ďalším zdrojom informácií o púťach. Zvlášť pandemická (COVID-19) situácia

spôsobilá masívny presun bohoslužieb a ďalších religióznych aktivít do virtuálneho priestoru. Farnosti na to reagujú napr. videozáznamom svätej omše, resp. virtuálnou púťou a jej zdieľaním (napr. Pozba – Studnička), resp. prezentáciou aj v audiovizuálnych médiách – vo verejnoprávnej televízii, v rozhlase i v súkromných televíziách (napr. Močenok). Perspektívnu oblasťou, ktorá marketing môže vhodným spôsobom podporiť a rozvinúť, sú nové informačné technológie (rôzne aplikácie), resp. vytvorenie virtuálnej prehliadky obcou. Nedostatočná je previazanosť existujúcej siete turistických informačných centier/kancelárií, obcí a farností a ponuka produktových balíčkov s religióznou tematikou nielen religióznym, ale aj bežným turistom ako pridanej hodnoty. Malo/mohlo by byť spoločným záujmom farského úradu i obce udržať turistu/pútnika v území dlhšie, pre obec by bolo výhodnejšie, keby pútnik/turista pobudol v území dlhšie ako jeden deň. Potenciál pre ďalší rozvoj religióznych centier vidíme aj v ich napojení sa na kultúrne trasy (napr. Svätajakubská, Cyrilometodská, Mariánska a iné) alebo na poznávacie trasy (náučné chodníky, turistické trasy, cyklistické trasy), ktoré sú v súčasnosti atraktívne nielen pre veriacich, ale aj turistov preferujúcich kultúru, poznanie či šport. V oboch obciach, ktoré sú aj súčasťou európskych kultúrnych trás, sa religiózny turizmus výrazne podieľa na zviditeľňovaní obce.

Postavenie regionálneho rozvoja, ktorý prispieva k hospodárskemu i územnému rozvoju, sa v procese globalizácie posilňuje a stáva sa neodmysliteľnou súčasťou udržateľného rozvoja územia. Jeho súčasťou je aj cestovný ruch (religiózny nevynímajúc), ktorý pomáha zvyšovať konkurencieschopnosť územia pri lepšom využívaní jeho potenciálu (Ministerstvo dopravy a výstavby SR, 2020). To si však vyžaduje v mnohých prípadoch vybudovanie potrebnej infraštruktúry a podporu takýchto projektov zo strany miestnych i regionálnych autorít. Je potešiteľné konštatovať, že pozitívne príklady v tomto zmysle existujú a je záujem i priestor ich zdieľať. Vytváranie koncepcie udržateľného (aj religiózneho) cestovného ruchu prináša pre jeho ďalší výskum v Nitrianskej diecéze rad impulzov – výzvami sú najmä skvalitnenie marketingu pútnického turizmu a zvýšenie participatívnosti obyvateľstva a komunit na jeho budovaní a ďalšom rozvoji.

Literatúra

- [1] BIELIK, A., MRENA, L., SLOBODNÍKOVÁ, J., BIELIKOVÁ, M., (2020). *Pútnické miesto Studnička – kde sa nebo dotýka zeme*. Beša: Rímskokatolícka cirkev, Farský úrad Beša. ISBN 978-80-570-2186-5.
- [2] BILSKA-WODECKA, E., SOŁJAN, I., (2005). Pocieszycielki Strapionych w Kevelaer. *Katolícka „oaza“ w protestanckiej Westfalii Połnocnej. Peregrinus Cracoviensis*, no. 16, pp. 139-151. ISSN 1425-1922.
- [3] COLLINS-KREINER, N., (2010). Geographers and Pilgrimages: Changing Concepts in Pilgrimage Tourism Research. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, vol. 101, no. 4, pp. 437-448. ISSN 14679663. DOI: 10.1111/j.1467-9663.2009.00561.x.
- [4] DIAN, D., JUDÁK, V., (2007). *Každý deň so svätými. 2. diel*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007. ISBN 978-80-7162-679-4.
- [5] DROTÁR, N., KOZMA, G., (2021). A new element of tourism in north-eastern part of Hungary - Steps to attract jewish pilgrims to Tokaj-Hegyalja Region. *Folia Geographica*, vol. 63, no. 1, pp. 19-39. ISSN 336-6157.
- [6] GÁBOR, S. ed., (2021). *Katolícka cirkev na Slovensku*. Bratislava: Konferencia biskupov Slovenska.
- [7] GRAAVE, E., KLIJS, J., HEIJMAN, W., (2017). The Economic Impact of Pilgrimage: An economic impact analysis of pilgrimage expenditures in Galicia. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, vol. 5, no. 3, pp. 39-54. ISSN 2009-7379. DOI: 10.21427/D7DD83.
- [8] HILPERT, M., MAHNE-BIEDER, J., STIFTER, V., (2016). Regionalökonomische Bedeutung Kleiner Wallfahrtsorte am Beispiel Biberbach. *Standort*, vol. 40, no. 3, pp. 184-188. ISSN 0174-3635. DOI: 10.1007/s00548-016-0440-2.
- [9] IBANESCU, B., MUNTEANU, A., STOLERIU, O. M., (2018). Territorial and marketing strategies related to religious tourism in Northern Moldavia, Romania. *CES Working Papers*, vol. 10, no. 1, pp. 129-148. ISSN 2067-7693.
- [10] JACKOWSKI, A., SOŁJAN, I., (1995). Pielgrzymki w polskim prawosławiu. *Turyzm*, vol. 5, no. 2, pp. 49-63. ISSN 0867-5856.
- [11] JOHNNOVÁ, R., (2008). *Marketing kulturního dědictví a umění*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2724-0.
- [12] KAPERA, I., (2004). Ruch pielgrzymkowy do Limanowej. *Peregrinus Cracoviensis*, no. 15, pp. 178-186. ISSN 1425-1922.
- [13] KERESTEŠ, P. ed., (2020). *Močenok – monografia obce*. Močenok: EN ARS, s.r.o. ISBN 978-80-973164-5-7.
- [14] KROGMANN, A., KRAMÁREKOVÁ, H., PETRIKOVIČOVÁ, L., (2020). *Religiózny cestovný ruch v Nitrianskej diecéze*. Nitra: UKF v Nitre. ISBN 978-80-558-1652-4.
- [15] MINISTERSTVO DOPRAVY A VÝSTAVBY SR, (2020). *Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020*. [online]. [cit. 1. 4. 2022]. Dostupné z: [https:// www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-](https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-)

7/legislativa-a-koncepcne-dokumenty/koncepcne-dokumenty/strategiarozvoja-cestovneho-ruchu-do-roku-2020

- [16] NITRIANSKE BISKUPSTVO, (2022). *História*. [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <http://www.biskupstvo-nitra.sk/historia/>.
- [17] OFICIÁLNE WEBOVÉ SÍDLO OBCE POZBA, (2022). *Pozba*. [online]. [cit. 4. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.pozba.sk/>
- [18] PIHET, CH., VIOLIER, PH., (1993). Lourdes. Przestrzeń miejska i funkcja turystyczna. *Turyzm*, vol. 3, no. 1, pp. 31-39. ISSN 0867-5856.
- [19] PÚTNICKÉ MIESTA, (2022). *Pozba*. [online]. [cit. 4. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.putnickemiesta.sk/>
- [20] putnicke-miesta-na-slovensku/nitrianska-dieceza/pozba/
- [21] PÚTNICKÉ MIESTO STUDNIČKA POZBA, (2022). *História a súčasnosť*. [online]. [cit. 4. 4. 2022]. Dostupné z: <http://studnickapozba.sk/historia-a-sucasnost/>
- [22] RINSCHÉDE, G., (1992). Forms of Religious Tourism. *Annals of Tourism Research*, vol. 19, no. 1, pp. 51-67. ISSN 0160-7383. DOI: 10.1016/0160-7383(92)90106-Y.
- [23] SOŁJAN, I., LIRO, J., (2022). The changing roman catholic pilgrimage centres in Europe in the context of contemporary socio-cultural changes. *Social & Cultural Geography*, vol. 23, no. 3, pp. 380-403. ISSN 1464-9365. DOI: 10.1080/14649365.2020.1739322.
- [24] ŠUVADA, J., BABČAN, S., (2020). *Kaplnka sv. Gorazda v Gorazdove*. [online]. [cit. 4. 4. 2022]. Dostupné z: <https://mocnok.sk/clanok/kaplnka-sv-gorazda-v-gorazdove>

Príspevok bol spracovaný v rámci medzinárodného projektu H2020 Social and Innovative Platform on Cultural Tourism and its Potential towards Deepening Europeanisation (SPOT, <http://www.spotprojecth2020.eu/>), projektu VEGA č. 1/0880/21 Transformácia Nitrianskeho kraja v meniacich sa spoločensko-ekonomických podmienkach so zvláštnym zreteľom na dopady pandémie COVID-19 a projektu APVV-18-0185 Transformácia využívania kultúrnej krajiny Slovenska a predikcia jej ďalšieho vývoja.